

7. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник / Г. І. Купалова. – К. : Знання, 2008. – 639 с.

8. Ротбард М. Власть и рынок: Государство и экономика. / М. Ротбард. – Челябинск: Социум, 2003. – 415 с.

9. Шаститко Е. Картель: Организация, стимулы, политика противодействия / Е. Шаститко // Российский журнал менеджмента, 2013. – Том 11. – № 4. – С. 31–56.

10. «Картельні й антиконкурентні угоди» / Попередження випадків змов у сфері державних закупівель», затверджені Радою ОЕСР 17 червня 2012 року. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/comprtitition/cartels>.

11. Конфликт с АМКУ: перспективы оспаривания «картельного сговора». – Режим доступа : <http://www.rau.com.ua/news/5065-konflikt-s-amkuperspektivy-osparivaniya-kartelnogo-sgovora/>

12. Прес-реліз до прес-конференції в. о. голови Антимонопольного комітету України Миколи Бараша на тему: «Картельна змова. деталі розслідування». – 13.05.2015. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/111934>.

УДК 338.246.87 (477)

О.С. Кириченко
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управлінських технологій
Університет економіки та права «КРОК»

Класифікація загроз економічній безпеці української промисловості

У статті досліджено проблематику класифікації загроз економічній безпеці процесу кластеризації промисловості країни. Систематизовано формалізовано та описано основні ознаки видової класифікації загроз економічній безпеці вітчизняних промислових кластерів.

Ключові слова: кластери, процес кластеризації, структурний аналіз, економічна безпека, загрози.

О.С. Кириченко
кандидат экономических наук,
доцент кафедры управленческих технологий
Университет экономики и права «КРОК»

Классификация угроз экономической безопасности украинской промышленности

В статье исследована проблематика классификации угроз экономической безопасности процесса кластеризации промышленности государства. Систематизировано и формализовано основные признаки видовой классификации угроз экономической безопасности отечественных промышленных кластеров.

Ключевые слова: кластеры, процесс кластеризации, структурный анализ, экономическая безопасность, угрозы.

O.S. Kyrychenko
PhD in Economics, Associate Professor
of Managerial of Technologies Department
“KROK” University

Classification of threats to the economic security of Ukrainian industry

The article deals with the problems of classification of threats to economic security of the clustering process of the country's industry. The main features of the specific classification of threats to the economic security of national industrial clusters are systematized and described.

Key words: *clusters, clustering, structural analysis, economic security, threats.*

Постановка проблеми

На процесі кластеризації вітчизняної промисловості, реалізації кластерних ініціатив, та формування і функціонування інноваційних промислових кластерів впливає значна кількість загроз та дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, з різним ступенем та масштабом дестабілізуючих впливів. Ефективно протистояти цим загрозам та забезпечити економічну безпеку процесу кластеризації вітчизняної промисловості можливо лише за умови здійснення структурного аналізу загроз, що так чи інакше може впливати на процес кластеризації, а також на здійснення діагностики загроз та опрацювання комплексних заходів із забезпечення економічної безпеки процесу кластеризації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми кластеризації промисловості достеменно та глибоко досліджено у численних наукових працях І. Амоші [2, 3, 4], Г. Білоуса [5], І. Булеєва [2], П. Буряка [6], В. Вишневецького [4], В. Гейця [10], М. Войнаренка [8], Н. Волкової [9], К. Дудкіна [12], Л. Збаразької [2, 4], А. Землянкіна [2], М. Кизима [15], М. Портера [17, 18], Т. Сахна [9], С. Соколенка [19, 20, 21] та інших.

Проблематику вивчення структуризації та класифікації загроз економічній безпеці на рівні підприємств, регіону та держави відображено у численних працях В. Алькеми [1], Л. Абалкіна [16], О. Власюка [7], З. Варналія [13], М. Єрмошенка [14], З. Герасимчука [11], Є. Олейнікова [16], Ю. Харазішвілі [2] та інших. Їх наукові праці зосереджено на питаннях еволюціонування та розвитку генези поняття економічної безпеки та на питаннях формування і методології визначення економічної безпеки на всіх її рівнях, а також на опрацюванні напрямів та механізмів забезпечення економічної безпеки.

Невирішена раніше частина загальної проблеми

Проте, в контексті економічної безпеки процесу кластеризації, загрози їй є малодослідженим напрямом. І, відповідно, потребують подальших більш глибоких та системних наукових досліджень, які дозволять виявити, дослідити та класифікувати загрози економічній безпеці. Це, в свою чергу, дасть можливість розробити відповідні механізми протидії небезпекам та загрозам і вдосконалити механізм забезпечення економічною безпекою процесу формування та впровадження інноваційних регіональних промислових кластерів.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження питання класифікації загроз економічній безпеці процесу кластеризації промисловості України.

Виклад основного матеріалу

Процес формування та розвитку інноваційних регіональних промислових кластерів пов'язаний зі значною перебудовою, трансформацією фінансово-господарчих економічних відносин між суб'єктами господарювання на певній території. При цьому змін зазнають як економічні відносини та зв'язки між структурами, так і стан фінансово-господарських систем підприємств й структура учасників кластеру і організацій, що приймають участь у цьому об'єднанні. Під впливом процесу кластеризації економічна система, яка складається з сукупності підприємств певної галузі та регіону, – розвивається, еволюціонує та переходить на новий рівень свого економічного розвитку. Відповідно до цього, кластерний розвиток можна визначати як еволюціонування економічної системи, за яким вона піднімається на новий, більш високо організований рівень функціонування, і відповідно фінансово-господарської ефективності. В той же час, процес еволюціонування системи невід'ємно пов'язаний та супроводжується процесами біфуркації – змінами, які відбуваються, та ризиками, що впливатимуть на систему та пов'язані з переходом системи на новий рівень розвитку. Ці процеси біфуркації пов'язані зі значною кількістю нових загроз, небезпек та ризиків, що супроводжують фундаментальні системні зміни та вагомі фінансово-економічні рішення. Відповідно, значною мірою зростає вплив та дія загроз і небезпек процесу кластеризації промисловості країни. Це відбувається під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища, у різних сферах та за характером прояву загроз, що потребують їх класифікації, систематизації та дослідження з метою ідентифікації та опрацювання дій із забезпечення економічної безпеки на всіх відповідних рівнях.

Структурний аналіз – як метод дослідження статичних (сталих) характеристик ієрархічно впорядкованої системи, шляхом виділення в ній підсистем та елементів різного рівня й визначення відносин і зв'язків між ними дозволяє структурувати та дослідити загрози економічній безпеці процесу кластеризації, та класифікувати їх відповідно до характеру їх впливу, джерела походження, тривалості дії тощо. Об'єктами дослідження структурного аналізу є різні види впливів та загроз, що можуть бути виявлені в процесі декомпозиції, формування та розвитку процесу кластеризації як нового рівня еволюціонування економічної системи, що дозволить всебічно оцінити вплив цих загроз на властивості системи в цілому. Класифікація загроз економічній безпеці процесу кластеризації представлена на рисунку.

Так, за джерелом виникнення, загрози класифікуються на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх загроз належать загрози, що виникають у зовнішньому середовищі інноваційно-регіонального промислового кластеру, як загрози, що пов'язані з дією зовнішніх факторів та контрагентів. До яких можна віднести дію затяжної економічної кризи та значне падіння внутрішнього попиту, що зумовило часткове згортання внутрішніх ринків, відсутність експортно-імпоротної збалансованості. Також, зовнішні загрози передбачають нераціональну структуру експорту та значний вивіз сировинних ресурсів; відсутність інвестиційних ресурсів, необхідних для впровадження інноваційно-інвестиційних проектів у промисловості; прийняття законодавчих актів, що регламентують правове поле діяльності як окремих суб'єктів господарювання, так і регіонів та кластерних утворень; дії місцевої влади та органів місцевого самоврядування, що спрямовані на обме-

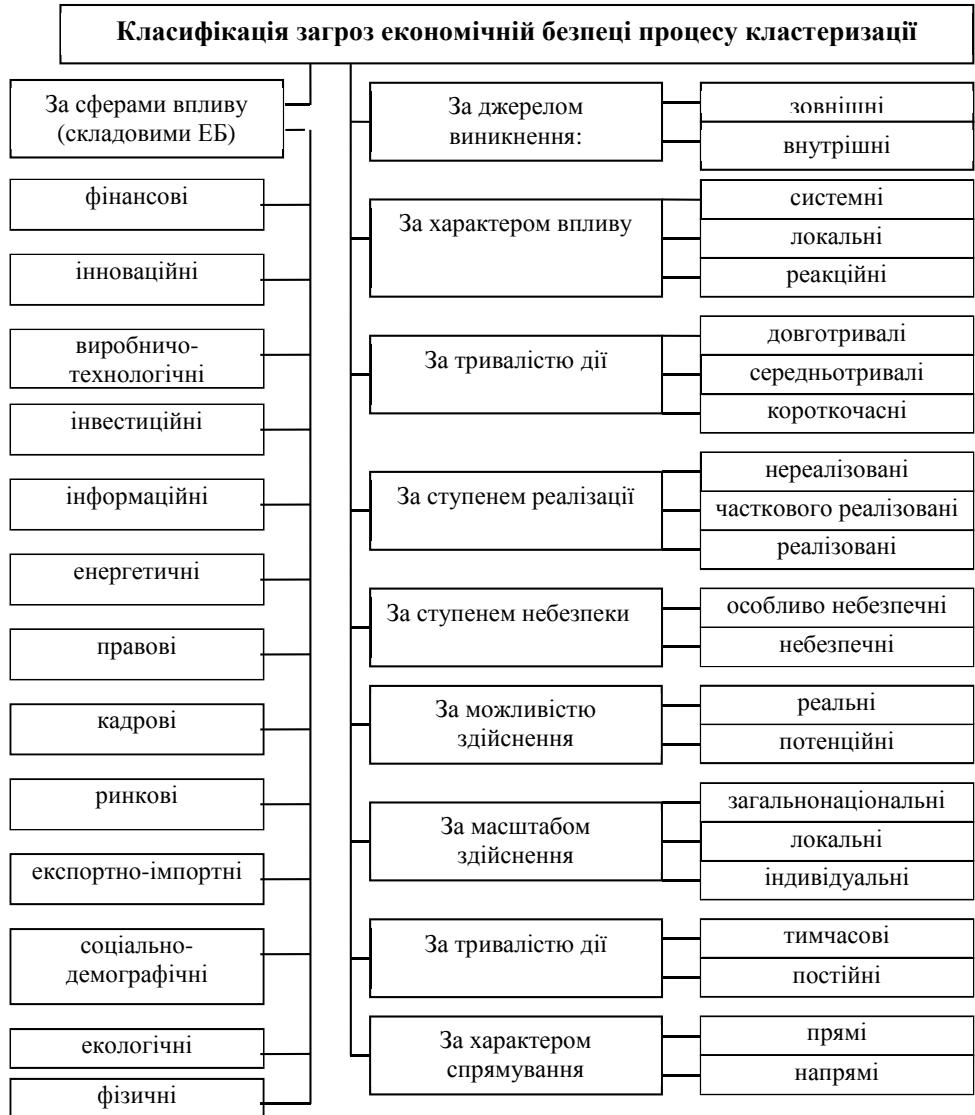

Рис. Класифікація загроз економічній безпеці процесу кластеризації

Джерело: сформовано автором на основі [7, 10, 11, 13, 14]

ження діяльності кластерних утворень; недосконалість чинного законодавства та відсутність в країні дієвих економічних реформ. Поза тим, класифікують загрози, пов'язані з макроекономічними показниками розвитку держави та станом економіки, постачанням стратегічних енергетичних ресурсів та їх ціною, загрози інформаційної безпеки та кіберзлочинності. А також загрози кадрової, соціально-демографічної безпеки – такі як масова трудова міграція працездатного населення регіонів за межі країни, дискваліфікація кадрових ресурсів, відтік за кордон інтелектуальних ресурсів та цінних напрацювань науково-технічної сфери, ввезення в Україну застарілих та екологічно небезпечних технологій, низька якість постачання матеріальних ресурсів та їх висока вартість, соціальна нестабільність у суспільстві та інші загрози. Окреме місце посідає неефективність державного управління соціально-економічними процесами.

До внутрішніх загроз процесу кластеризації промисловості можна віднести загрози пов'язані з відсутністю та несформованістю систем забезпечення економічної безпеки кластерних утворень. А також загрози, пов'язані з технологічною, технічною, кадровою, фінансовою та управлінською неготовністю значної частини вітчизняних підприємств до значних економічних змін та перебудови своєї діяльності. Оскільки вступаючи в кластерне об'єднання підприємства, суб'єкти господарювання отримують не тільки певні переваги пов'язані зі стабілізації об'ємів збуту, довгостроковим плануванням фінансово-господарської діяльності та стабілізацією фінансово-господарським аспектів роботи, але й беруть на себе певні зобов'язання вже не як окреме підприємство, а як частина спільної виробничої системи – пов'язані із якістю, темпами випуску, обсягом продукції, умовами збуту та ціною політикою. Внутрішні загрози процесу кластеризації також можуть бути зумовлені високим рівнем матеріало- та енергомісткості виробництва; використанням застарілих виробничих технологій та відсутністю фінансових ресурсів для їх оновлення; високим рівнем фізичного спрацювання основних фондів; недостатністю впровадження сучасних процесів виробництва та реалізації продукції; кадровою кризою, яка пов'язана з відсутністю достатнього рівня кадрового забезпечення та падінням якості кадрового потенціалу; високою вартістю та недостатністю енергетичних ресурсів, а також зумовлені загрозами, що пов'язані з недостатнім обсягом забезпечення, якістю та ціною матеріальних ресурсів, необхідних для виробництва продукції та забезпечення технологічних процесів. Варто зауважити, що небезпеку процесу кластеризації може становити недостатній рівень інноваційного потенціалу.

За характером впливу загрози можна класифікувати на системні, локальні та реакційні. Системними є загрози, що мають постійний і системний характер та стосуються всіх або переважної більшості елементів структури інноваційно-регіонального промислового кластеру та впливають на окремі елементи, і навіть кінцевий результат його діяльності. Локальними є загрози, що виникають на рівні окремих учасників кластерного утворення. Це як привило, загрози, що пов'язані з фінансово-господарською, виробничою діяльністю окремих його суб'єктів, які виникають та нейтралізуються локально, проте здатні чинити значний вплив на збалансовану роботу бізнес-процесів у рамках промислового кластеру.

Реакційними є загрози, що виникають спонтанно, як реакція на дії промислового кластеру та його учасників. Необхідно зауважити, що зростання обсягів споживання ресурсів учасниками кластеру може спричинити загрозу відсутності даних ресурсів та зростання ціни на них на ринку. Активізація із виходом на внутрішній ринок країни та охопленням нових регіонів може викликати негативну реакцію та протидію конкурентів, ЗМІ, суспільних організацій і в інших регіонах чи суміжних галузях. За тривалістю дії, загрози економічній безпеці процесу кластеризації можна класифікувати на довготривалі, тобто такі, що тривають значний період часу. Середньотривалі тривають певний період часу із моменту їх виникнення до їх локалізації та нейтралізації. Та короткочасні, що є нетривалою реакцією на певні події чи дії, що мають короткий термін нейтралізації та наслідків їх дій, що мають ліквідуватися в оперативному режимі.

За ступенем реалізації загрози економічній безпеці процесу кластеризації поділяються на нереалізовані, тобто такі, що залишилися нереалізованими, на частково реалізовані та реалізовані загрози.

За ступенем небезпеки загрози процесу кластеризації промисловості поділяються на особливо небезпечні, поява яких може мати системний та катастрофіч-

ний характер і призвести до непередбачуваних руйнівних змін, а також завдати значних економічних матеріальних збитків. Небезпечними є всі інші загрози, що чинять тією чи іншою мірою вплив на процес кластеризації промисловості. За можливістю здійснення загрози процесу кластеризації поділяються на реальні такі, що настали та діють і потребують впровадження невідкладних заходів із нейтралізації їх дії та негативного впливу, і потенційні загрози – тобто такі, що потенційно можуть відбутися у майбутньому. Забезпечення економічної безпеки зосереджується на прийнятті превентивних заходів по недопущенню їх подальшого настання та реалізації.

За масштабами здійснення загрози економічній безпеці процесу кластеризації можна класифікувати як загальнонаціональні, локальні та індивідуальні. Загрози економічній безпеці і процесу кластеризації мають локальний, регіональний та загальнодержавний характер. Власне, мають відповідно три основні рівні: рівень підприємства, рівень, галузі чи регіону та рівень держави.

Загальнонаціональними є загрози, джерелами походження яких є суб'єкти чи події макrorівня економіки, що мають загальний характер. Ці загрози є загрозами економічній безпеці держави, котрі мають безпосередній вплив на процеси кластеризації, як нижчі рівні економічної системи. Загальнодержавні загрози діють в масштабах всієї держави, а не конкретної галузі, підприємства чи регіону. Локальними загрозами є загрози, що діють локально, безпосередньо на функціонування даного кластеру та мають найчастіше специфічний техніко-технологічний, інноваційний, ринковий чи регіональний характер. Індивідуальними є загрози, що діють безпосередньо на певних суб'єктів господарювання, учасників кластеру, і здійснюючи негативний вплив на конкретних суб'єктів наносять певні збитки та мають певний вплив на всю діяльність кластеру. Оскільки у кластерному утворенні всі учасники та елементи взаємопов'язані і будь-які зміни внутрішніх бізнес-процесів можуть призвести до значних збитків всіх підприємств даної економічної системи.

За тривалістю дії загрози процесу кластеризації промисловості можна класифікувати як тимчасові та постійні. Тимчасовими є загрози, що виникають та діють у певний період часу (наприклад встановлення квот чи обмежень на постачання певних видів продукції) чи постійні, дія яких не обмежується певним періодом часу і потрібно вживати невідкладних заходів для опрацювання системних дій по нейтралізації негативної дії даних загроз та мінімізації можливих збитків від їх реалізації.

За характером спрямування загрози економічній безпеці процесу кластеризації можна класифікувати на прямі та непрямі. Прямими є загрози, що діють безпосередньо на кластерне утворення та можуть нанести відповідних збитків та дестабілізувати його роботу. Непрямі загрози найчастіше пов'язані з дією факторів зовнішнього середовища, на які кластерне утворення та його учасники неспроможні впливати. Це такі загрози як падіння попиту споживачів внаслідок зменшення доходів населення, зростання курсу валют, загрози зростання рівня інфляції тощо.

За сферами впливу (складовими економічної безпеки) загрози процесу кластеризації можна поділити на фінансові, інноваційні, виробничо-технологічні, інформаційні, інвестиційні, енергетичні, правові, кадрові, ринкові, експортно-імпортні, соціально-демографічні, екологічні та фізичні.

Фінансові загрози процесу кластеризації на мікрорівні (рівні підприємства) – це загрози пов'язані з недостатністю власних фінансових ресурсів, необхідних підприємствам (учасникам кластеру) для оновлення виробничо-технологічної

бази та ефективного зростання чи для здійснення наукових розробок та впровадження інноваційних виробничих процесів; або загрози, спричинені неефективним використанням фінансових ресурсів. На рівні галузі це неефективна робота підприємства, підрозділу, чи відсутність фінансових коштів для реалізації нових регіональних програм розвитку. На рівні держави це фінансові загрози, пов'язані з станом фінансової системи країни, ростом інфляції, рівнем дефіциту бюджету, високою вартістю кредитів та їх недоступністю для кредитування реального сектору економіки, рівнем тінізації економіки та іншими загрозами.

Інноваційні загрози процесу кластеризації на рівні підприємств учасників кластеру являють собою відсутність інноваційної активності та неготовність підприємств до впровадження інноваційних розробок продуктів та процесів. Окрім того, передбачають відсутність необхідних для цього процесу фінансових, інтелектуальних, науково-технічних, техніко-технологічних ресурсів. На рівні регіону чи галузі – це слабкий чи недостатній рівень активної науково-дослідної роботи регіональних чи галузевих науково-дослідних інститутів та установ, що могли продукувати інновації для їх подальшої реалізації в промисловості; відсутність необхідних інтелектуальних ресурсів та слабкий зв'язок між наукою та виробництвом. На рівні держави – це низький рівень видатків на науково-технічні роботи, зменшення питомої ваги спеціалістів, що займаються науково-дослідними роботами, низький рівень впровадження інновацій на підприємствах країни, низька частка інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції та інші загрози.

Виробничо-технологічні загрози економічній безпеці на рівні підприємств учасників кластеру це, в першу чергу, значна зношеність та техніко-технологічна відсталість виробничо-технологічної бази промислових підприємств; низький технічний рівень виробництва; відсутність на виробництвах автоматизованих сучасних виробничих процесів; відсутність впровадження процесних та продуктових інновацій; відсутність сертифікації та стандартизації продукції та процесів її виробництва; низька якість сировини та інші загрози. На рівні галузі чи регіону виробничо-технологічними загрозами є слабкі економічні зв'язки між підприємствами галузі; відсталість техніко-технологічного укладу, в якому працює галузь; недостатність матеріальних та сировинних ресурсів у даному регіоні, які необхідні для випуску продукції на даній території та інші небезпеки. На рівні держави – це значне падіння обсягів промислового виробництва та значна техніко-технологічна відсталість вітчизняних галузей від розвитку аналогічних галузей в провідних країнах світу, і, як наслідок, відсутність можливості конкурувати із вітчизняними товарами на зовнішніх економічних ринках, а також низька частка високотехнічних продуктів в загальному об'ємі промислового виробництва.

Інвестиційними загрозами процесу кластеризації промисловості є загрози, пов'язані з невідповідним інвестиційним кліматом у країні, що не сприяє залученню у країну значних інвестиційних коштів. Також до їх числа входять загрози, спричинені низькою часткою прямих інвестицій в реальний сектор економіки та розвиток регіонів, законодавчою неврегульованістю даних процесів та високою вартістю інвестиційних ресурсів та зовнішніх інвестицій, окрім того відсутністю механізмів отримання інвестицій із внутрішніх джерел фінансування в країні.

Інформаційні загрози процесу кластеризації промисловості країни пов'язані зі значним обсягом інформації, яку необхідно зібрати, опрацювати, зберегти та передати у процесі співпраці в рамках кластерного утворення безпеки всіх цих

процесів. Поза тим, інформаційні загрози процесу кластеризації спричинені низькою якістю та захищеністю інформаційних комунікацій та програмного забезпечення; загрозами пов'язаними з дезінформацією та захистом комерційної таємниці. Інформація та інформаційні комунікації в рамках промислового кластеру відіграють зв'язуючу об'єднуючу роль та дозволяють інтегрувати та структурувати підприємства як елементи у спільній системі бізнес-процесів. І, відповідно, зв'язок між ними будується і здійснюється на рівні інформації, у всіх її видах, та налагоджені комунікацій.

Енергетичні загрози процесу кластеризації промисловості пов'язані зі значною енергоємністю вітчизняних промислових підприємств, недостатньою захищеністю енергетичними ресурсами та енергетичною залежністю, умовами постачання та значною вартістю енергетичних ресурсів, високою часткою витрат на енергетичні ресурси в собівартості виробництва промислової продукції.

Правові загрози пов'язані, насамперед, з неповнотою та недосконалістю діючого чинного законодавства у країні та відсутністю законодавчих актів, що регламентують та визначають впровадження кластерів в українській економіці; недосконалістю національного законодавства, пов'язаного з управлінням економічними процесами; відсутністю дієвих механізмів впровадження процесу кластеризації та процесів інституційного стимулювання, підтримки та забезпечення процесів кластеризації.

Кадрові загрози процесу кластеризації промисловості пов'язані, у свою чергу, з недостатністю кадрових ресурсів, необхідних для роботи промислових підприємств. Окрім того, зумовлені низькою якістю, фактичною відсутністю кадрових та управлінських ресурсів, що мають досвід у формуванні та практичному впровадженні кластерних ініціатив. До кадрових загроз також належить недостатній рівень кваліфікації кадрового ресурсу, плинність кадрів, проблематика залучення фахівців та науковців, необхідних для інноваційної науково-технічної діяльності як основи розвитку інноваційно-регіональних промислових кластерів, низький рівень заробітної плати, слабка мотивація до праці.

Ринковими загрозами процесу кластеризації промисловості країни є значне згорання внутрішнього ринку споживання внаслідок падіння споживчого попиту населення та його доходів; присутність та конкуренція на внутрішньому ринку імпоротної продукції, із різним рівнем якості та для різних сегментних груп; відсутність необхідної інфраструктури для розвитку внутрішнього ринку; низька та недостатня конкурентоспроможність вітчизняної продукції на внутрішньому та на зовнішніх ринках; фактична відсутність та слабкі процеси сертифікації вітчизняної продукції та процесів її виробництва, що обмежує вітчизняним підприємствам вихід за зовнішні міжнародні економічні ринки.

Експортно-імпорتنі загрози процесу кластеризації промисловості країни це, в першу чергу: низька частка реалізації на зовнішніх економічних ринках готової продукції; сировинний характер експорту вітчизняних промислових підприємств; товарна структура експорту та імпорту країни. Також, до їх числа входить висока вартість імпортованої сировини; імпортозалежність вітчизняних підприємств; низька частка експорту наукомісткої продукції в загальному обсязі експортно-імпортних операцій; нерозвиненість інфраструктури зовнішньої торгівлі та систем її інформаційного забезпечення; відсутність програм державної підтримки вітчизняних промислових підприємств експортерів та інші загрози.

Соціально демографічні загрози процесу кластеризації промисловості держави – це значна трудова міграція за межі країни; значне зменшення протягом

2010-2017 років населення країни; приховане безробіття; зростання соціальної незахищеності значної верстви населення; втрата фахових освітніх знань; низький рівень доходів населення; низький рівень фізичного та духовного здоров'я населення; кризовий стан соціально-економічного життя значної частини областей; зростання соціальної напруги у суспільстві.

Екологічні загрози процесу кластеризація промисловості країни пов'язані з неефективним використанням природних ресурсів, використанням застарілих та екологічно небезпечних технологій. До того ж, спричинені низькою якістю та небезпечністю використання матеріалів, змінами клімату, техногенними та природними катастрофами, негативним антропогенно-технологічним впливом та іншими загрозами.

Фізичними загрозами процесу кластеризації промисловості країни є загрози, пов'язані з високим рівнем корупції, зростанням рівня економічних злочинів, наявністю у суспільстві соціальної напруги, зростанням масштабів тіньової економіки. Також, це загрози, зумовлені рейдерством та відсутністю належного рівня забезпечення економічної безпеки у країні на всіх рівнях як на рівні держави, так і на рівні галузі чи підприємств.

Висновки

Дослідженням встановлено, що класифікація та визначення загроз економічній безпеці процесу кластеризації промисловості країни має першочергове значення для створення та функціонування системи їх економічної безпеки на всіх рівнях та створення дієвих механізмів її забезпечення. Класифікація загроз процесу кластеризації промисловості здійснюється за джерелом виникнення, характером впливу, тривалістю дії, ступенем реалізації, ступенем небезпеки, можливістю здійснення, масштабом здійснення, тривалістю дії та характером спрямування загроз. Найбільш широка та детальна класифікація загроз здійснюється за сферами впливу на процес кластеризації та складовими економічної безпеки. Так, за сферами впливу на процес кластеризації можна ідентифікувати: фінансові, інноваційні, виробничо-технологічні, інвестиційні, інформаційні, енергетичні, правові, кадрові, ринкові, експортно-імпорتنі, соціально-демографічні, екологічні та фізичні групи загроз. Відповідно, формування та ефективний сталий розвиток процесів кластеризації може бути здійснено за умов ефективного та системного забезпечення економічної безпеки кластерних утворень, невід'ємно пов'язаного із впровадженням механізму забезпечення економічної безпеки як на рівні держави, так і на рівні регіону, галузі, підприємств і організацій учасників кластеру.

Література

1. Алькема В. Г. Економічна безпека суб'єктів логістичної діяльності / В. Г. Алькема, О. С. Кириченко. – К. : ВНЗ Університет економіки та права «КРОК», 2016. – 350 с.
2. Амоша О. І. Промисловість України – 2016: стан та перспективи розвитку : наук.-аналіт. доп. / [О. І. Амоша, І. П. Булеєв, А. І. Землянкін, Л. О. Збаразська, Ю. М. Харазішвілі та ін.] ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2017. – 120 с.
3. Амоша О. І. Розвиток електронної промисловості України на інноваційній основі : [монографія]. / О. І. Амоша, Л. М. Саломатіна, С. Л. Передерій ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2014. – 254 с.
4. Амоша О. І. Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості : наук.-аналіт. доповідь / [О. І. Амоша, В. П. Вишневецький, Л. О. Збаразська та ін.] // За заг. ред. В. П. Вишневецького ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. – 200 с.
5. Білоус Г. Інноваційні кластери допомагають подолати кризу / Г. Білоус // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 56.

6. Буряк П. Перспективи створення інтегрованих підприємницьких структур // Вісник економічної науки України. – 2006. – №2. – С. 182-184.
7. Власюк О. С. Аналітична оцінка стратегічних напрямків та заходів щодо реалізації програми стабілізації економіки України / О. С. Власюк // НІСД – К. : Вид-во НІСД, 1998. – С. 13-15.
8. Войнаренко М. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів / М. Войнаренко // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 27-30.
9. Волкова Н. Н., Сахно Т. В. Промышленные кластеры: монография. – Полтава: АСМИ, 2005. – 282 с.
10. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці - тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена... / В. Геєць // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 10-11.
11. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : [монографія] / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдюк. – Луцьк: Настир'я, 2006. – 244 с.
12. Дудкіна К. Кластер – світовий досвід економічної політики держави // Вісник Української академії державного управління при Президентові України. – 2003. – №1. – С. 491-496.
13. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] / За ред. З. С. Варналія ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
14. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : [монографія] / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ нац. торг-екон. ун-т, 2001. – 209 с.
15. Кизим О. М. Промислова політика та кластеризація економіки України : [монографія] / Кизим М. О. – Х. : ВД «Інжек», 2011. – 304 с.
16. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е. А. Олейникова]. – М. : ЗАО «Бизнес-школа: Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
17. Портер М. Международная конкуренция : пер. с англ. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
18. Портер М. Конкуренция : пер. с англ. – М.: ИД «Вильямс», 2000. – 495 с.
19. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці / Соколенко С. І. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
20. Соколенко С. Проблеми і перспективи посилення конкурентоспроможності економіки України на основі кластерів / С. Соколенко // Економіст. – 2008. – № 10. – С. 31-35, (100).
21. Соколенко С. І. Підсумки соціально-економічних досліджень / За ред. С. І. Соколенко. – К. : Логос, 2005. – 13 с.

УДК 330.88

О.І. Колядич
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Університет економіки та права «КРОК»*

Поведінкова економічна теорія в поясненні соціально-трудо­вих відносин

Поведінкова економіка, як галузь економічної науки, що враховує психологічні особливості людського сприйняття, судження та дії, все більше використовується у поясненні поведінки економічних суб'єктів у різних сферах трудової діяльності. Узгодженість соціально-трудо­вих відносин та довіра між її суб'єктами сприяє успішному економічному розвитку суспільства. Разом з тим, ця сфера не стала об'єктом спеціальних досліджень представників поведінкової економічної теорії.